

Máté János — Tardy László — Trajtler Gábor

Az egyházzenei helyzete ma

Az I. Magyar Egyházzenei Kongresszus III. plenáris ülésén, 1993. március 16-án kedden délelőtt három nagy egyház egy-egy vezető egyházzeneisé tartott vitaindítót az egyházzenei helyzetéről a közelmúltban és ma. Az alább következő cikkek az előadások némileg átszerkesztett változatai.

Máté János

A református egyházi zene helyzete

Máté János orgonaművész, kóruskarvezető, a Budapest-Kálvin téri Református Egyházközség kántora, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának zenetanára.

A magyar református egyházi zene helyzetét, megbecsülését jól jellemzi egy a 20-as évekből származó ún. díjlevél, amelynek egy mondata így

hangzik: „Papnak tisztességes megélhetés, kántornak ennek a fele.”

A református liturgiában a fő hangsúly a gyülekezeti éneken, ezen belül is a zsoltáreklésen van. Ez a mi számunkra a genfi zsoltárt jelenti. Ez az igény, vagy igénytelenség szabta meg, hogy igazi, komoly, nagyigényű egyházi muzsikusokra nemigen volt szükség. A gyülekezeti ének megtanításához, vezetéséhez bőségesen elegendő volt a kántortanító zenei tudása, amely az egyes tanítóképzők színvonalától függően különböző volt, de általában nem haladta meg a koráljáték színvonalát. Kivételek persze akadtak, de ez nem tekinthető általános jelenségnek. Így főállású, független egyházi muzsikus szinte nem is létezett. Tanító, tanár, hitoktató mellékállásban volt kántor, énekkarvezető, ami nem jelentett teljes elfoglaltságot — a pedagógusi munka mellett kényelmesen végezheték.

A gyülekezeti tagok zenei képzése, az énektanítás főleg a felekezeti iskolákban folyt, igen alaposan.

A II. világháború után, 1948-ban jelent meg az új református énekeskönyv, amely igen jelentős változásokat hozott, elsősorban abban, hogy a genfi zsoltárokat visszaállította eredeti formájukba — mind ritmikailag, mind dallamilag —, másodsorban az ún. dicséretanyagot frissítette fel, az előző énekeskönyvekénél lényegesen magasabb esztétikai és ízlésbeli igénnyel.

Sajnos az énekeskönyv — ha szabad ezt mondani — a legrosszabb pillanatban jelent meg, amikor az iskolák államosításával a pedagógusoknak megtiltották a kántori szolgálatot és gyakorlatilag megszűnt az iskolai hitoktatás. A kezünkben volt egy kitűnő énekeskönyv, de nem volt, aki tanítsa, és nem volt, akinek tanítsák a benne levő énekeket. Így sok gyülekezet vagy nem használta, vagy a régi módon használta az új énekeskönyvet.

Azonban az elmúlt évtizedeknek volt egy pozitív eredménye is. Kialakult egy új egyházzenei gyakorlat a gyülekezeti kántorral és a gyülekezetszerű énekkarral. Továbbra is mellékfoglalkozásként, mellékállásban orgonált az az orvos, traktoros, esetleg papné avagy a lelkész gyermeke, de sokkal szorosabb kapcsolatban a gyülekezettel, hiszen onnan nőtt ki, csak a hivatástudat vezette, nem az anyagiak — legtöbbször nem is kapott érte semmi díjazást. Az énekkar is a gyülekezet hitvalló tagjaiból került ki, működése az istentiszteleti liturgiához jobban kötődött.

Természetesen számos negatív oldala is volt ennek a gyakorlatnak. A lelkész, a gyülekezet örült, ha megszólalt az orgona, nem támaszthatott nagyobb szakmai igényt; sokszor családi vállalkozás lett a gyülekezet élete, a lelkész és családja volt a harangozó, kántor, takarítónő is. Lassan-lassan azonban megjelent a szakmai igény, ez hozta létre a kántorképző tanfolyamokat.

Kezdetben az evangélikusokkal közösen, Fóton működött a tanfolyamunk; télen, bentlakásos formában, évente kétszer hathetes időtartammal, három éven át tartó képzés folyt. Ezt váltotta fel a nyári háromhetes tanfolyam, amely először csak Debrecenben, majd Budapesten és Pápán, idén már Sárospatakon is megrendezésre kerül. Ennek a képzésnek a tanterve nyolc évre van kidolgozva, de aki két tanfolyam között elvégzi a megfelelő anyagot, négy év alatt oklevelet szerezhethet.

A kántorképesítő vizsga anyaga: a teljes énekeskönyv énekanyaga, zeneelmélet (a négyeshangzatokig, alterációkig), karvezetés (könnyebb polifon művek vezénylése), hangszerjáték (a teljes korálkönyv orgonán vagy harmóniumon, és legalább Bach: 8 kis preludium és fuga nehézségi fokán korálelőjátékok és szabad orgonaművek).

A tanfolyamon tanítunk még énektanítási módszertant, egyházzenei történetet, szolfézst, himnológiát az énekekhez kapcsolódva, továbbá orgonaismeretet.

Örvendetesen nő a nyári tanfolyamok résztvevőinek száma. Az elmúlt évben kb. 250-280 növendékünk volt. Minden évben van 50-60, a szomszédos országokból érkezett magyar hallgatónk. Ők teljesen ingyenesen vehetnek részt a képzésben. A magyarországiak a költségek felét fizetik, a másik felét a Magyarországi Református Egyház vállalta magára.

Az országban 4-5 helyen működik évközi kántorképző tanfolyam, ahol szombatnként folyik az oktatás a nyári tanfolyam kiegészítéseként. Ezeket az egész országban nyolcvan-százan vesznek részt.

Sajnos ezek a tanfolyamok sem oldják meg a problémáinkat. Az évente végző 15-20 kántor nem elég a hiány pótlására, másrészt a végzett ifjú kántorokat sok helyen nem engedik szolgálatba állni, részben a már régóta működő kántor iránti kíméletből, másrészt sok lelkész fél, hogy egy új kántor „megzavarja” a jól megszokott, begyöpösödött gyülekezeti éneklést.

A rendszerváltás utáni megnövekedett lehetőségeink készületlenül értek bennünket. Az iskolai hitoktatás, újonnan alakuló énekkarok számára sincs megfelelő szakember. Ugyanakkor bizakodással tekintünk jövőnk felé, remél-

jük, megtaláljuk a módját, lehetőségeit annak, hogy a református gyülekezetek zenei élete felvirágozzék, és a múltból átvéve azt, ami jó, elindulhassunk, és kialakíthassunk egy sajátos magyar református zenekultúrát.

Tardy László

A katolikus egyházenész a közelmúltban és ma

Tardy László a budavári Nagyboldogasszony (Mátyás-)templom karnagya, az Országos Magyar Cecilia Társulat világi elnöke.

Ahhoz, hogy egyházenészeink mai helyzetét megőrtsük, szükséges egy rövid történelmi visszapillantást tennünk: milyen volt az egyháze-

nészek társadalmi és egyházi helyzete a múltban. Egészen a 40-es évek végéig a kántor, az egyházi karnagy köztisztviselőként álló, megbecsült személy volt, aki egyházzenei munkája mellett gyakran végzett elismert és társadalmilag is honorált zenei (karnagyi, tanári) vagy tanítói munkát. Az egyháztól, ha főállásban volt, állásának, rangjának megfelelő honoráriumot kapott, ha mellékfoglalkozásban végezte az egyházzenei szolgálatot, megélhetését, családját hathatósan segíthette a kapott tiszteletdíjéből. Adottságainak megfelelően tanulhatott egyházenét a tanítóképzőben vagy a Zeneakadémián, szakmai érdekeit hathatósan képviselte a Kántorszövetség és az OMCE.

Az 50-es évek elejétől ez a helyzet gyökeresen megváltozott: az egyházat megfosztották anyagi bázisának, intézményeinek nagy részétől, az egyházenész számára lehetetlenné vált — ha egyházi alkalmazott maradt —, hogy társadalmilag hasznos egyéb (zenei vagy tanítói) munkát végezhesen. Így nem csak anyagi megbecsülése süllyedt a minimálisra, hanem személyének társadalmi helyzete is. A Zeneakadémián megszűnt az egyházzenei tanszak, a tanítóképzőkben a kántortanítók képzése lehetetlenné vált. Az esztergomi egyházmegyében 1950-ben, majd a többi egyházmegyében később elinduló alapfokú kántorképzés először a felosztatott szerzetesrendek számára szerveződött, hogy valamilyen módon továbbra is az egyház közelében tevékenykedhessenek. A későbbiekben, főleg a 60-as évek második felétől fellépő kántorhiány miatt, egyre több fiatal vállalkozott a kántori oklevél megszerzésére. Ekkor nyílt lehetőség a tanulmányi idő meghosszabbítására is (kettő ill. három „év” után négyéves lett a képzés), hogy a kántori munkához szükséges egyházzenei, liturgiai és hangszerismeretet a nulláról induló fiatalok is megszerezhessék. A 70-es évek elején elindulhatott a magasabb képzést nyújtó kántorképző tanfolyam, majd másfél évtized múlva az egyházkarnagyképző tanfolyam, melyek együttes képzési ideje öt év.

Míg az egyházenész társadalmi helyzete lényegében változatlan maradt, a II. Vatikáni Zsinat után egészen más lett „belső” helyzete az egyházban. A liturgikus reform és az anyanyelvű liturgia bevezetése, a hívek tanítása, felkészítése az egyházon belül „felértékelte”, megemelte a kántor munkájának, személyének fontosságát. A kántor a pap elsősorú munkatársa lett, a